

Aproximació a la baixa noblesa de les comarques meridionals del Principat de Catalunya durant l'edat moderna

Salvador-J. Rovira i Gómez
Doctor en Història Moderna

Resum: Exposició panoràmica de la baixa noblesa aveïnada a les comarques de l'Alt Camp, Baix Camp, Baix Ebre, Baix Penedès, Conca de Barberà, Montsià, Priorat, Ribera d'Ebre, Tarragonès i Terra Alta durant els segles XVI, XVII i XVIII. Es fa la consideració particular d'alguns llinatges, així com el comportament de l'estament davant circumstàncies concretes com ara les guerres de Separació, Successió i Gran.

Paraules clau: Noblesa, comarques meridionals, edat moderna

Resumen: Exposición panoràmica de la noblesa no titulada domiciliada en las comarcas de l'Alt Camp, Baix Camp, Baix Ebre, Baix Penedès, Conca de Barberà, Montsià, Priorat, Ribera d'Ebre, Tarragonès i Terra Alta durante los siglos XVI, XVII y XVIII. Se consideran algunos linajes en concreto, y se analiza el comportamiento de dicha noblesa frente a circunstancias concretas com las guerras de Separación, Sucesión i de la Convención Francesa.

Palabras clave: Noblesa, comarcas meridionales, edad moderna

Abstract: View on low nobility of the regions of Alt Camp, Baix Camp, Baix Ebre, Baix Penedès, Conca de Barberà, Priorat, Ribera d'Ebre, Montsià, Tarragonès and Terra Alta along sixteenth, seventeenth and eighteenth centuries. Particular consideration is made on some lineages, as well as the behavior of feudal class facing wars circumstances such as La guerra de Successió, La guerra de Separació and la Gran Guerra.

Key words: nobility, southern regions, Modern Age.

Résumé: Vue panoramique de la petite noblesse établie aux régions de l'Alt Camp, Baix Camp, Baix Ebre, Baix Penedès, Conca de Barberà, Montsià, Priorat, Ribera d'Ebre, Tarragonès i Terra Alta durant les XVIe, XVIIe et XVIIIe siècles. On a porté une attention particulière sur certains lignages ainsi que sur la conduite de cette noblesse face aux circonstances particulières telles que les guerres de Separation, de Succession et du Roussillon.

Mots clés: Noblesse, régions méridionales, époque moderne

La baixa noblesa de les comarques meridionals

Aproximació a la baixa noblesa de les comarques meridionals del Principat de Catalunya durant l'edat moderna

Hom entén per comarques meridionals a les comarques de l'Alt Camp, Baix Camp, Baix Ebre, Baix Penedès, Conca de Barberà, Montsià, Priorat, Ribera d'Ebre, Tarragonès i Terra Alta, totes elles dins la circumscripció tarragonina.

A l'Alt Camp l'estament nobiliari no va ser mai nombrós i es concentrava a Alcover i Valls. Són cincen-tistes els llinatges Ferrer, Llobets, Montserrat i Ubac. Pertanyen al segle XVII els Caçador, els Figuerola, els Foraster, els Güell i els Oller, d'Alcover, els Robinat, els Rosselló i els Segarra, de Valls, i els Pontarró de Vilavella, mentre que són setcentistes els Baldric, Batlle, Bellver, Blanxart, Cadenas, Carreres, Cases i Kies. Durant el cinc-cents, els nobles residents al Baix Camp són molt pocs, ja que es redueixen als Barberà, Ferrer de Bosquets, Montserrat i Jover. El segle XVII, sota Felip III i Carles II, contemplà un creixement remarcable de l'estament nobiliari. Durant el XVIII hi hagué un increment considerable de llinatges per tal com foren ennoblits els Aixemús, Blai, Bofarull, Dalmau (Francesc), Dalmau (Pau), Figueres, Folc, Freixe, Garcia, Gavaldà, Gimbernat, Grases, Guardiola, Magrinyà, Marc, Milà, Miró (Francesc), Miró (Pau), Peirí, Sabater, Sunyer, Vall i Vignau. La majoria residien a Reus, però també n'hi havia d'establerts a l'Aleixar, Cambrils, Maspujols, Riudoms, la Selva del Camp, Vilanova d'Escornalbou i Vinyols¹.

Al Baix Ebre² els nobles del segle XVI (restes de la noblesa medieval més la cincen-tista) representen quasi la quarta part del total de la noblesa de l'edat moderna; els del segle XVII suposen la meitat, mentre que la quarta part restant correspon als del segle XVIII (restes de la noblesa medieval, cincen-tista i siscentista més la creada sota els Borbó).

Al Baix Penedès només tenim el llinatge vendrellenc de ciutadans honrats dels Escofet, que arribà a la noblesa en temps de Carles IV.

Al segle XVI trobem establerts a la Conca de Barberà³ onze llinatges, la noblesa del quals, tret dels Mediona, s'havia originat els segles anteriors. Sis d'aquests grups familiars aconseguiren arribar al segle següent, i, junt amb els nouvinguts i els creats de bell nou formaren el conjunt de la noblesa comarcal siscentista. Onze d'aquests llinatges no aconseguiren arribar al segle XVIII, bé per haver traslladat la residència a una altra comarca, bé per haver-se extingit; els buits foren ocupats parcialment per sis nouvinguts. Els nobles es concentraven a Montblanc, però també n'hi havien a Vilaverd, Belltall i Ollers.

1. Es pot ampliar el coneixement dels nobles del Baix Camp consultant: S.-J. Rovira i Gómez, *La burgesia mercantil de Reus ennoblida durant el segle XVIII*, Tarragona, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1994. *Els nobles del Baix Camp (segle XVII)*, Reus, Associació d'Estudis Reusencs, 2001. *Els nobles del Baix Camp (segle XVIII)*, Reus, Associació d'Estudis Reusencs, 2006.

2. La realitat del nobles del Baix Ebre a l'edat moderna la podeu trobar a: S.-J. Rovira i Gómez, *Els nobles de Tortosa (segle XVI)*, Tortosa, Consell Comarcal del Baix Ebre, 1996. *Els nobles de Tortosa (segle XVII)*, Tortosa, Consell Comarcal del Baix Ebre, 1997. *Els nobles de Tortosa (segle XVIII)*, Tortosa, Centre d'Estudis Francesc Martorell, 1999. També pot resultar interessant el llibre de E. Querol Coll, Xerta (1607-1651). *Els Sentís, la segregació i la Guerra dels Segadors*, Xerta, Ajuntament de Xerta, 2006, i S.-J. Rovira i Gómez, "La noblesa o el poder en mans d'uns pocs", a: H. Muñoz; E. Querol (coord.), *Història de les Terres de l'Ebre. Història moderna*, Tortosa, Fundació Il·lencavònia futur / Universitat Rovira i Virgili, 2011, p. 51-57.

3. Cal consultar: S.-J. Rovira i Gómez: *La baixa noblesa de la Conca de Barberà a l'edat moderna*, Montblanc, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 2005. Pel que fa als Desclergue també podeu veure: J. Sánchez Real, *La casa Desclergue de Montblanc*, Tarragona, Caja de Ahorros Provincial de Tarragona, 1974.

Al segle XVI els llinatges nobles de la comarca de Montsià eren quatre⁴. Tots continuaren existint el segle següent tret d'un: Guiot. Als tres llinatges, diguem-ne vells, s'afegiren durant el sis-cents, altres cinc⁵ que feren elevar el nombre a vuit. Tots arribaren al segle XVIII, menys dos: els Homedes i els Valldeperes. El set-cents començà amb sis famílies⁶ a les que s'hi uniren tres en el transcurs del segle: Anglès, Caballero i Cardona. Val a dir que aquests nobles repartien les seves residències entre Alcanar i Ulldecona.⁷

Al Priorat la fidelitat a Felip IV de Castella va permetre assolir la noblesa a vuit llinatges⁸. La majoria d'ells continuaren al segle XVIII per tal com només tres⁹ no ho assoliren. Tota aquesta noblesa es concentrava a Falset, tret dels Gatell que vivien a Cornudella i els Magrinyà que ho feien a Gratallops, aquests darrers, però, acabaren domiciliats a la capital comarcal.

A la Ribera d'Ebre, i repartits pels tres segles de l'edat moderna, trobem vint-i-un llinatges, dels quals quatre són cinccentistes nou siscentistes i la resta setcentista. En contra del que s'esdevenia en d'altres comarques, en les quals la noblesa es presenta concentrada en poques localitats i bàsicament en la capital comarcal, aquí es troba repartida entre vuit municipis. A Ascó tenen el seu domicili els Salvador; Benissanet compta entre els seus veïns amb els Gil de Federic i els O'Callaghan; a Garcia resideixen els Llar i un branca dels Salvador; a Flix s'hi estan els Castellbell, els dos llinatges diferents de Castellví, els Oriol, els Viana i els Vilanova; Móra d'Ebre compta amb als Abària, Bru, Pellicer, Saloni, Tormé i Vellobar, a Tivissa viuen els Borràs i els Jardí; la Torre de l'Espanyol és el bressol dels Montagut, i Vinebre és la pàtria dels Ossó.

Al Tarragonès¹⁰ els nobles es concentraven a Tarragona. N'eren l'excepció els Martí, d'Altafulla, els Torrents, de Constantí, els Fontanilles, de Torredembarra, els Kies, de Vila-seca, i els Plana, els Ribalta i els Virgili de Vilallonga del Camp.

La Terra Alta té els seus nobles repartits per tota la comarca. Arnes és el lloc de residència dels Aguiló, Amargós, Hedo, Ramon, Sedó i Vidiella. Batea compta entre els seus veïns amb els Cardona, Heredia, Seguer i Vaquer. A Corbera viuen els Clua. Mentre que Gandesa és el lloc de residència dels Font, Liori i Sunyer.

4. Guiot, Heredia, Homedes i Valldeperes.

5. Antolí, Constantí, Ferran, Giner i Ribera.

6. Antolí, Constantí, Ferran, Giner, Heredia i Ribera.

7. Més informació a: J. Roig Vidal, *Nobles i benestants al Montsià*, Benicarló, Onada Edicions, 2008.

8. Anguera, Barreter, Estrada, Gatell, Magrinyà, Martí, Pedret i Pellicer.

9. Estrada, Martí i Pedret.

10. Pot resultar interessant la consulta de: S.-J. Rovira i Gómez, *Els nobles de Tarragona al segle XVI*, Tarragona, Indústries Gràfiques Gabriel Gibert, 2003. *Vells i nous (Els nobles de Tarragona al segle XVII)*, Altafulla, Centre d'Estudis d'Altafulla, 2003. *Rics i poderosos, però no tant. La noblesa a Tarragona al segle XVIII*, Tarragona, Publicacions del Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona, 2000.

La baixa noblesa de les comarques meridionals

Balanç general

L'estat i distribució dels llinatges nobles de les comarques meridionals els resumim en el quadre següent:

Comarques	Segle XVI			Segle XVII			Segle XVIII		
	Vells ¹¹	Nous ¹²	Total	Vells	Nous	Total	Vells	Nous	Total
Alt Camp	7	2	14	16	10	8	18		
Baix Camp	3	2	26	28	13	25	38		
Baix Ebre	42	21	71	92	34	13	47		
Baix Penedès						1	1		
Conca de Barberà	11	7	18	25	9	7	16		
Montsià	4	3	5	8	6	3	9		
Priorat	-	-	8	8	5	1	6		
Ribera d'Ebre	4	-	10	10	2	8	10		
Tarragonès	40	18	54	72	21	24	45		
Terra Alta	10	4	9	13	6	1	7		

La consideració del quadre precedent permet concloure que a les comarques meridionals, durant els segles XVI, XVII i XVIII, figuraren domiciliats un total de 427 llinatges que resulta d'afegir als 121 del segle XVI (restes de la noblesa medieval més la creada en aquell segle), els 306 ennoblits o establerts de bell nou a les comarques meridionals durant els segles XVII i XVIII.

La comarca que té més famílies nobles aveïnades és el Baix Ebre, ja que les del segle XVI, més les ennoblides o establertes a la comarca durant el XVII i el XVIII, sumen 126. La segueix de ben a prop el Tarragonès, amb 118. El tercer lloc l'ocupa a força distància, amb 54 llinatges, el Baix Camp.

El segle XVII és el que registra més llinatges nous -214- i això a causa del pagament de fidelitats i serveis per la Corona i a la venda de mercès. No podia ser altrament si hom té en compte que el major creixement de la noblesa catalana durant l'edat moderna es produí els anys que seguiren a les Corts de 1599 i durant la segona meitat del regnat de Felip III. A més, la situació favorable a la consecució d'un privilegi nobiliari continuà sota Carles II, ja que durant el seu regnat, com ha escrit Kamen, les mercès "se dieron y vendieron a manos llenas".¹³ Les dues comarques més beneficiades foren el Tarragonès i el Baix Ebre amb 72 i 71 llinatges respectivament.

11. Per nobles vells entenem els nobles creats en els segles precedents i que aconsegueixen arribar al segle considerat

12. Són els creats durant el segle considerat.

13. H. Kamen, *La España de Carlos II*, Barcelona, Crítica, 1981, p. 416.

Al segle XVIII totes les comarques veieren minvar el nombre de famílies nobles. Només el Baix Camp es mantingué, tot i que en perdé una, i això gràcies a la pruija per l'ennobliment que experimentà la rica i dinàmica burgesia comarcal.¹⁴

La desaparició de llinatges, bé per extinció, bé per canvi de domicili, és força remarcable. Tenim que dels 121 llinatges cinccentistes només n'arriben 66 al segle XVII, el que suposa una pèrdua del 45,46%. Dels 271 llinatges siscentistes sols 105 aconseguiren creuar la divisòria entre segles, el que equival a una pèrdua del 61,25%. Es pot ben dir que de no haver-hi hagut un constant ennobliment de noves persones la noblesa de les comarques meridionals hagués desaparegut en un segle i mig, ja que cada cent anys es perdia més de la meitat dels llinatges existents aleshores.

La distribució de més a menys per comarques dels 427 llinatges és aquesta:

Comarca	Total	Percentatge
Baix Ebre	126	29,50
Tarragonès	118	27,63
Baix Camp	54	12,64
Conca de Barberà	36	8,43
Alt Camp	29	6,79
Ribera d'Ebre	22	5,15
Terra Alta	20	4,68
Montsià	12	2,81
Priorat	9	2,10
Baix Penedès	1	0,23

El primer lloc l'ocupa el Baix Ebre, seguit de ben a prop pel Tarragonès. Ambdues comarques apleguen amb 244 llinatges, el 57,13% de la noblesa meridional.

Si ho mirem des d'una altra perspectiva, tindrem que les Terres de l'Ebre (Baix Ebre, Montsià, Ribera d'Ebre, i Terra Alta), amb 180 llinatges, concentra el 42,15 dels nobles, mentre que el Camp de Tarragona (Alt Camp, Baix Camp, i Tarragonès) amb 201 llinatges, aplega el 47,07% del total. És a dir, en aquestes dues zones geogràfiques residia el 89,22% de la noblesa de les comarques meridionals, mentre que el 10,78% restant ho feia al Priorat, Conca de Barberà i Baix Penedès.

14. S.-J. Rovira i Gómez, "Els nobles del Camp de Tarragona al segle XVIII", *Paratge*, 23-I (2003), p. 579-590.

La baixa noblesa de les comarques meridionals

Indiquem ara el moviment per comarques dels llinatges que dóna aquest resultat:

Comarca Ll.	s. XVI Ll.	nous XVII + XVIII	Total Ll.	Desap. XVII + XVIII	Diferència
Alt Camp	7	22	29	11	+18
Baix Camp	3	51	54	16	+ 41
Baix Ebre	42	84	126	79	+ 47
Baix Penedès	-	1	1	-	+ 1
C. de Barberà	11	25	36	20	+ 16
Montsià	4	8	12	3	+ 9
Priorat	-	9	9	3	+ 6
Ribera d'Ebre	4	18	22	12	+ 10
Tarragonès	40	78	118	73	+ 45
Terra Alta	10	10	20	13	+ 7

L'anàlisi del quadre del moviment per comarques permet advertir que si comparem el total de llinatges nous amb el dels desapareguts s'adverteix que en algunes comarques la diferència és petita: 84/79, al Baix Ebre; 25/20, a la Conca de Barberà; 78/73, al Tarragonès, i en el cas de la Terra Alta el nombre de llinatges nous és inferior al dels desapareguts: 10/13. Resta clar, doncs, que sense l'aparició de sang nova l'estament hagués perdut o quasi.

Tot i que el Baix Ebre, la Conca de Barberà i el Tarragonès quasi igualen les entrades amb les sortides, el resultat final és positiu per a les tres comarques, ja que a la fi del segle XVIII superen amb 47, 16 i 45 llinatges, respectivament, els que tenien al segle XVI, però això només resulta així pel fet que hem comptabilitzat els llinatges cincentistes, de no haver-ho fet ens trobaríem amb un guany de només cinc llinatges per a cada comarca.

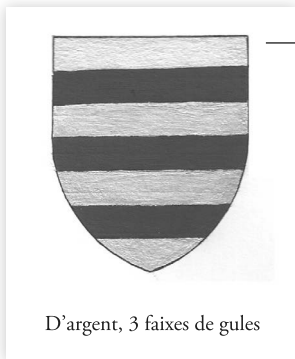
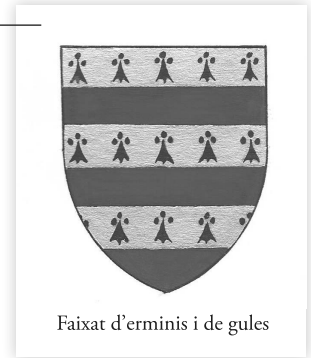
Llinatges destacats

Com a mostra dels llinatges nobles d'època moderna a les comarques meridionals n'hem escollit nou: Barberà, Jordà, Montoliu, Montserrat, Oliver de Boteller, Icard, Pedrolo, Marc i Castellarnau.

Barberà

Són un llinatge de cavallers i donzells d'origen immemorial que al segle XIII s'establiren a El Brugar (Baix Camp), des d'on passaren a Reus.

Foren molt prolífics i com que el seu patrimoni no era considerable en patiren les conseqüències. Inicialment els béns eren suficients per permetre'ls viure amb dignitat, però amb el pas del temps anaren minvant per tal com l'abundant descendència de les successives generacions obligà a repartir i tornar a repartir el patrimoni, i com que les compres i els dots que aportaven les mullers dels hereus no compensaven les pèrdues experimentades per les cessions fetes als cabalers, les alienacions realitzades per tal de pagar les lligèntimes i els dots, la hisenda s'anà reduint gradualment i cada generació disposà de menys recursos que la precedent. La disminució de patrimoni d'una generació de Barberà respecte de l'anterior dugué poc a poc a la proletarització del llinatge fins veure's compel·lits a completar els ingressos que obtenien de les finques amb la presa de terres en arrendament o amb l'exercici d'un ofici. De Barberà encara ni han en els nostres dies.

Jordà

S'establiren a Tortosa en temps de Ramon Berenguer IV i per la seva influència i riquesa esdevingueren una de les famílies més distingides del patriciat urbà tortosí.

Manifestaren una gran fortalesa biològica fins a l'extrem de presentar un gran nombre de branques familiars.

Controlaren les institucions tortosines i tot sovint foren procuradors, veguers, dignitats i canonges. Insaculats a la bossa del diputat reial, alguns d'ells ocuparen aquest càrrec dins el consistori de la Generalitat.

Aconseguiren esdevenir cavallers i nobles i s'extingiren als anys trenta del segle XIX.¹⁵

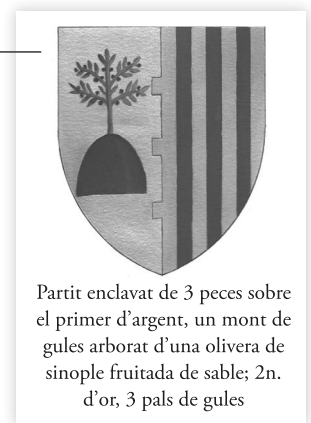
Montoliu

Arribaren al Camp de Tarragona en temps del comte Ramon Berenguer I de qui reberen el senyoriu de Puigdelí al que n'afegiren d'altres.

Es mantingueren al Camp fins al segle XVI en què havent heretat diversos senyorius situats al sud del riu de la Sènia l'abandonaren per establir-se al País Valencià.

L'absència dels Montoliu del Camp de Tarragona s'allargà fins al primer quart del segle XVII en què el cabaler Agustí de Montoliu i de Saiol retornà a la comarca i esdevingué el genearca dels Montoliu actuals.

Els descendents d'Agustí de Montoliu s'establiren a Tarragona on aixecaren la casa pairal del carrer dels Cavallers i participaren activament en la direcció de la ciutat.¹⁶

15. Pel que fa als Jorda vuitcentistes podeu consultar: S.-J. Rovira i Gómez, *Els nobles de Tortosa (segle XIX)*, Valls, Cossetània, 2008, p. 111-120.

16. Podeu trobar un resum del llinatge Montoliu al capítol "L'herència dels avantpassats", a: S.-J. Rovira i Gó-

Plàcid-Maria de Montoliu i de Sarriera rebé d'Alfons XII el títol de marquès de Montoliu l'any 1875. En l'actualitat els Montoliu també estan en possessió del títol de baró de l'Albi.¹⁷

Montserrat

El llinatge Montserrat és un dels més representatius del Camp de Tarragona. L'antiguitat de la seva noblesa és immemorial. En entrar al segle XVI trobem Montserrat aveïnats a Alcover, Reus, la Selva del Camp i Tarragona i en totes aquestes localitats ocuparen lloc de rellevància.¹⁸

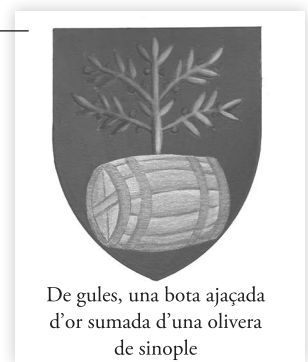
El Montserrat més distingit és Francesc de Montserrat i Vives, I marquès de Tamarit.¹⁹ Aquest personatge nasqué a Reus el 19 de desembre de 1617 i el 1638 es casà amb la seva cosina Teresa Vives. Poc després de casar-se traslladà la residència a Tarragona, on ben aviat ocupà un lloc de preeminència entre la noblesa local, essent diverses vegades conseller de mà major i cònsol en cap de Tarragona. Durant la Guerra de Separació s'integrà en la milícia urbana tarragonina i durant els setges dels anys 1641 i 1644 participà en la defensa de la ciutat. Fou un hàbil home de negocis i aquesta capacitat la demostrà abastament amb els contractes que realitzà amb la Corona. Al final de la dècada dels seixanta es traslladà a Barcelona, tot passant llargues temporades a Madrid. Una part dels seus guanys els esmerçà en l'adquisició de senyories. Els serveis prestats a la Corona el feren mereixedor del títol de marquès de Tamarit, que li fou concedit el 13 d'abril de 1681.²⁰ L'any 1688, a la fi de la seva vida, rebé el nomenament de conseller de "capa y espada" supernumerari del Consell d'Aragó.

Oliver de Boteller

És el llinatge més distingit del Baix Ebre durant l'edat moderna.

El genearca fou Lluís d'Oliver i de Boteller que fusionà els dos cognoms i prengué el d'Oliver de Boteller.²¹

A més del genearca, el llinatge compta amb personatges de molta vàlua com ara Francesc d'Oliver de Boteller, abat de Poblet i president del General de Catalunya, i els germans Josep, Gregori i Jacint d'Oliver de Boteller i de Saragossa que destacaren durant la Guerra de Successió com a partidaris de Carles III l'Arxiduc de qui reberen els títols de comte de Camp-redó i marquès d'Oliver.

mez, *Plàcid-Maria de Montoliu i de Sarriera. Primer marquès de Montoliu (1828-1899)*, Tarragona, Arola Editors, 2007, p. 13-42. Pel que fa als Montoliu setcentistes vegeu: S.-J. Rovira i Gómez, "Els Montoliu tarragonins del segle XVIII", *Paratge*, 9 (1998), p. 23-38.

17. S.-J. Rovira i Gómez, Plàcid-Maria de Montoliu i de Sarriera. *Primer marquès de Montoliu (1828-1899)*, Tarragona, Arola Editors, 2007.

18. S.-J. Rovira i Gómez, "Els Montserrat tarragonins dels segles XVI i XVII", *Quaderns d'Història Tarraconense, XIV* (1996), p. 209-225. El capítol "Els Montserrat", a: S.-J. Rovira i Gómez; M. Güell, *Aproximació a les famílies nobles d'Alcover a l'edat moderna*, Valls, Consell Comarcal de l'Alt Camp, 1993, p. 91-114. S.-J. Rovira i Gómez, "Els darrers Montserrat de la Selva del Camp (segle XVII)", *Butlletí del Centre d'Estudis Selvatans*, 6 (2002), p. 79-83.

19. S.-J. Rovira i Gómez, *Francesc de Montserrat i Vives, primer marquès de Tamarit (1617-1688)*, Altafulla, Centre d'Estudis d'Altafulla, 2001. "Al voltant de les pedres de Vic i del primer marquès de Tamarit", *Tag*, 39 (2005), p. 10-11. "Nova contribució a la biografia de Francesc de Montserrat i Vives, primer marquès de Tamarit", a: M. Güell; S.-J. Rovira i Gómez (Edited By), *L'home i l'historiador. Miscel·lània en homenatge a Josep M. Recasens i Comes*, Tarragona, Autoritat Portuària de Tarragona, 2007, p. 201-216.

20. S.-J. Rovira i Gómez, *El marquesat de Tamarit (1681-1837)*, Altafulla, Centre d'Estudis d'Altafulla, 1992.

21. S.-J. Rovira i Gómez, "Els primers Oliver de Boteller (segle XVI)", *Paratge*, 5-6 (1994-1995), p. 15-29.

Icard

Són originaris de Falset i esdevingueren senyors de Torredembarra i Vespella. Foren batlles generals de Catalunya, càrrec que passà de pares a fills. Destaca Lluís d'Icard i de Requesens que fou castellà del Castell Nou de Nàpols i manà construir el castell de Torredembarra.²² S'extingiren al segle XVII.

D'atzur, un pedró d'or sobremuntat d'una estrella d'or

Pedrolo

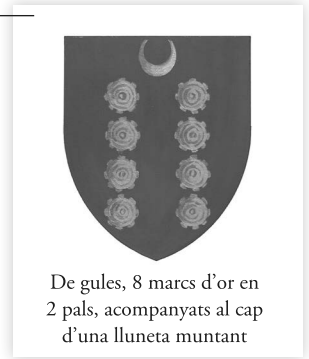
En representació dels nobles de l'Alt Camp hem escollit els Pedrolo vallencs que obtingueren la noblesa amb Gabriel de Pedrolo i Miró, que fou secretari del virrei Diego Hurtado de Mendoza, príncep de Mèlito i duc de Francavila. Destacaren pels seus serveis d'armes a la monarquia a Itàlia i Flandes. El matrimoni de Jacint de Pedrolo i Duc amb la montblanquina Isabel de Desclergue, la darrera d'aquest llinatge, els féu canviar Valls per Montblanc com a lloc de residència.²³

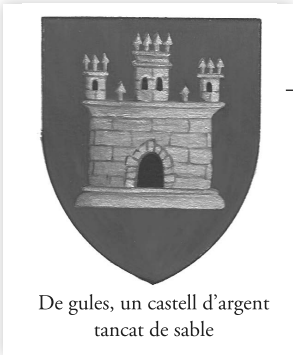
D'atzur, un card de 3 flors d'or, sobremuntat d'una estrella d'argent

Marc

Com a prototipus del burgès reusenc ennoblit durant el segle XVIII hem triat a Salvador de Marc i Bellver, que nasqué a Reus el 1718 i morí a Barcelona el 1787. El gearca dels Marc fou un exemple excel·lent de la burgesia catalana del set-cents, ja que sabé aprofitar les moltes possibilitats que la seva època oferia als qui com ell tenien una personalitat decidida i emprendora. El triomf econòmic l'arrodoní amb l'obtenció dels privilegis de ciutadà honorat, cavaller i noble, la compra dels senyoriis de Creixell i Roda de Berà i la construcció del palau Marc, de la rambla de Santa Mònica, de Barcelona.²⁴ Bonaventura de Marc i Santgenís, fill cabaler de Salvador de Mar, aconseguí el títol de baró de la Torre d'en Dolça per la seva contribució a la Guerra Gran.

De gules, 8 marcs d'or en 2 pals, acompanyats al cap d'una lluneta muntant

De gules, un castell d'argent tancat de sable

Castellarnau

La noblesa dels Castellarnau és immemorial. Als anys quaranta del segle XVIII s'establí a Tarragona Carles de Castellarnau i de Castellarnau, natural d'Alins de Vallferrera, que fou el gearca dels Castellarnau tarragonins. Foren autèntics senyors del ferro per tal com basaven la seva economia en l'explotació de fargues. Destaca Josep-Antoni de Castellarnau i Magrinyà (Tarragona, 1763-1845) que dugué a la família al màxim esplendor i impulsà la construcció del port modern de Tarragona.²⁵

22. S.-J. Rovira i Gómez, *La baronia de Torredembarra a l'edat moderna*, Torredembarra, Patronat Municipal de Cultura, 2003.

23. S.-J. Rovira i Gómez, *Armorial dels nobles de les comarques meridionals del Principat de Catalunya*, Tarragona, Diputació de Tarragona, 2008, p. 40-42.

24. Vegeu: M. Arranz; J. Fuguet, *Els March de Reus i el seu palau a la Rambla de Barcelona*, Barcelona, Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1987. S.-J. Rovira i Gómez, "Burguesia i noblesa a Reus. El cas de Salvador March i Bellver (1718-1787)", *Pedralbes*, 8-I (1988), p. 67-75. *Els March, darrers senyors de Creixell i Roda de Berà*, Valls, Cossetània Edicions, 2003.

25. S.-J. Rovira i Gómez, *Els Castellarnau, senyors del ferro*, Tarragona, Arola Editors, 2009.

La baixa noblesa de les comarques meridionals

Aspectes diversos

Considerarem ara la relació dels nobles amb diversos temes com ara les bandositats, la campanya de Salses, la guerra de Separació, la guerra de Successió i la Guerra Gran.

Bandositats

Durant els segles XVI i XVII les bandositats nobiliàries foren una realitat en les comarques meridionals, especialment al Baix Ebre, la Conca de Barberà i l'Alt Camp.

Al Baix Ebre els desafiaments, les guerres particulars i la violència privada foren una trista realitat en els regnats de Ferran II i Carles I. Destacaren les baralles de Pere de Canyissars i Pere de Parets amb Joan-Miquel Boteller i Pere-Joan de Despuig, i les d'Onofre de Jordà, Cristòfol de Despuig, Joan-Benet de Garret i Mateu de Curto amb Pere i Miquel de Boteller. Es pot dir que aquests bàndols a nivell tortosí eren equivalents als dels Agullanes i els Sentmenat a Barcelona, els Paratge i els Vilademany a la vegueria de Vic o els Morell i els Voltor al Camp de Tarragona; era, en definitiva, la manifestació a nivell de les Terres de l'Ebre de les conteses i rivalitats que sota el nom genèric de nyerros i cadells, s'estengueren per arreu de Catalunya.²⁶

En les bandositats tortosines del primer terç del segle XVII intervingueren algunes de les famílies nobles locals com ara els Jordà, els Miravall i els Oliver de Boteller. Tots plegats elevaren el clima de crispació i inseguretat ciutadana fins a límits insuportables.

A Tarragona les bandositats més que entre els nobles es donaren entre la burgesia dirigent de la ciutat i el conjunt de la classe nobiliària, aplegada en la Confraria de Sant Jordi. El Consell Municipal aprofità la implantació de les Unions per fer impossible la vida als nobles als que procurava menystenir, ofendre i humiliar sempre que podia.

La campanya de Salses

La participació dels nobles de les comarques meridionals a la campanya de Salses fou molt destacada.

Els feren càrrec del comandament de les companyies enviades al front i aportaren una elevada quota de sang.

Sabem que hi deixaren la vida els tortosins Francesc de Corder i Cerveró i Josep-Ramon de Jordà i d'Oliver de Boteller, i el tarragoní Onofre de Rossell.

La Guerra de Separació

Quan començà la contesa Tarragona i Tortosa comptaven entre els seus veïns amb quaranta-nou llinatges nobles dels que només un –els Giminells– prengué partit per la Generalitat, la resta o bé es feren els desentesos o bé es decantaren decididament per Felip IV de Castella.²⁷

El decantament majoritari dels nobles per la causa reial es degué a tres raons: a) mantenir l'ordre social imperant, b) l'agraïment al rei per les mercès rebudes abans de 1640, i c) l'esperança d'aconseguir nous favors, recompenses i privilegis.

26. Vegeu E. Querol, "Les bandositats urbanes a Tortosa", a: H. Muñoz; E. Querol (coord.), *Història de les Terres de l'Ebre. Història moderna*, Tortosa, Fundació Ilercavònia Futur / Universitat Rovira i Virgili, 2011, p. 91-104.

27. S.-J. Rovira i Gómez, "Els Giminells, senyors de la Boella", a: AA. DD., *Treballs Canongins 1992*, La Canonja, Centre d'Estudis Canongins Ponç de Castellví, 1992, p. 193-215. "Nova contribució al coneixement dels Giminells i del senyoriu de la Boella", a: AA. DD., *Treballs Canongins 1996*, La Canonja, Centre d'Estudis Canongins Ponç de Castellví, 1996, p. 183-191.

L'agraïment per les mercès rebudes s'entén pel fet que un bon nombre dels llinatges havien assolit la condició de nobles o rebut nous privilegis entre 1621 i 1640.

La confiança de rebre favors del rei si hom li romania fidel s'acomplí d'allò més, per tal com la Corona premià amb generositat a tots aquells que li havien estat fidels.

El comportament dels nobles no ha de sobtar si hom té en compte que estaven plenament integrats a l'estat hispànic que els havia ennoblit, i que havien rebut molt poc o res de la Generalitat, ja que, des del segle XVI, l'estament militar de les vegueries meridionals tenia escassíssimes possibilitats de gaudir dels beneficis que la primera institució del país proporcionava als de la seva classe.²⁸

La Guerra de Successió

En aquesta guerra, al contrari del que s'esdevingué en la de Separació, la majoria de la noblesa de les comarques meridionals es decantà per Carles III l'Arxiduc. En representació de l'estament aportem l'actuació dels germans Rafael, Joan, Josep i Antoni Nebot, de Riudoms, i de Josep, Gregori i Jacint d'Oliver de Boteller, de Tortosa, i les figures del tarragoní Tomàs de Vidal i de Nin, i del montblanquí Francesc de Castellví i Obando.²⁹

El més famós dels quatre germans Nebot és Rafael; era militar de professió i l'any 1705 tenia el grau de coronel; en iniciar-se el moviment austriacista es trobava a València i s'hi adherí; al País Valencià intervingué en les preses d'Oliva, Xàtiva, Gandia, València i Utiel i, el 1707, deturà les ofensives del duc de Noailles; lluità a Tarragona i organitzà la defensa de Barcelona; fou ascendit a general i participà activament en l'intent desesperat de mobilització general del final de la guerra; s'exilià a Viena on l'emperador Carles VI el nomenà tinent general de cavalleria del seu exèrcit i li concedí, el 17 de juny de 1723, el títol de comte de Nebot; morí a Viena el 1733. Joan també fou militar de professió; el 1704 servia a Castella com a tinent de cavalleria i per tal de posar-se sota les ordres de l'Arxiduc passà a Portugal des d'on guanyà Catalunya; el 1705 el trobem al Camp de Tarragona reclutant gent per al regiment del seu germà Rafael i intervenint en la presa de Tarragona; el 1713 va participar en la Junta de Braços celebrada a Barcelona en la qual es manifestà partidari de la resistència; en el setge de 1714 fou ferit i un cop acabat s'escapà a Mallorca des d'on s'exilià. Josep era tinent de cavalleria i el 1705 corria pel Camp de Tarragona aixecant homes a favor de l'Arxiduc; va lluitar al País Valencià, amb el seu germà Rafael, i a Tarragona; participà en la mobilització general de final de 1714 i en el setge de Barcelona. Antoni, com la resta dels seus germans, fou partidari de Carles III; entre les seves actuacions figura la negociació de la capitulació de Tortosa que aconseguí el 25 de setembre de 1705.

Josep d'Oliver de Boteller era militar de carrera: assistí a les corts de Barcelona de l'any 1701 i, el 1703, formà part de la comissió destinada a pressionar Felip V perquè atengués diverses reclamacions dels catalans sobre arbitriarietats i abusos de poder; també pertanyé a la comissió que per ordre expressa de Felip V havia de fer esmenes en les còpies del testament de Carles II, arxivades a Barcelona, però es negà a fer-les

28. S.-J. Rovira i Gómez, "Els nobles de Tarragona creats com a conseqüència de la guerra dels Segadors", a: Segon congrés Recerques. Enfrontaments civils: postguerres i reconstruccions, vol. I, Lleida, Associació Recerques-Universitat de Lleida, 2002, p. 214-227. "El comportamiento de los nobles de Tarragona y Tortosa durante la Guerra de Separación de Cataluña", a: La declinación de la Monarquía Hispánica en el siglo XVII, Cuenca, Universidad de Castilla-La Mancha, 2004, p. 617-630.

29. S.-J. Rovira i Gómez, "Dotze personatges austriacistes de les comarques tarragonines", *Tag*, 24 (2001), p. 16-22.

La baixa noblesa de les comarques meridionals

cosa que li suposà la inhabilitació per ocupar càrrecs polítics; abraçà amb convicció la causa del rei-arxiduc i Carles III el premià amb el títol de comte de Camp-redó; malgrat la seva edat avançada, s'allistà com a capità a la Coronela i morí defensant Barcelona, l'11 de setembre de 1714. Gregori es féu monjo al monestir de Benifassà del qual fou abat; com els seus germans, prengué partit per Carles III l'Arxiduc que el nomenà membre del seu consell secret; amb l'ocupació del País Valencià es retirà a Barcelona on morí el 1731. Jacint defensà amb les armes a la mà la causa de Carles III que el premià amb els títols de vescomte d'Oliver i marquès d'Oliver; l'11 de setembre formava part del grup encarregat de la custòdia de la bandera de Santa Eulàlia i quan Rafael Casanova la deixà anar en caure ferit, fou ell qui l'engrapà; intervingué en la capitulació de Barcelona, essent ell qui la negocià amb el duc de Berwick; s'exilià a Viena on romangué fins als anys quaranta en què retornà a Catalunya.

Tomàs de Vidal i Nin entrà al monestir de Santes Creus del que arribà a ser-ne l'abat; prengué partit per l'Arxiduc i quan la causa d'aquest s'ensorrà tingué la sort de trobar-se a Roma amb la qual cosa s'estalvià les represàlies; Carles VI el nomenà arquebisbe de Messina.

Francesc de Castellví fou un seguidor fervent de Carles III. Participà en la defensa de Barcelona com a capità de la Coronela, distingint-se en la defensa del convent de Santa Madrona i del Portal Nou. Un cop ocupada Barcelona fou sotmès a un règim de llibertat vigilada i l'any 1719 fou empresonat. El 6 d'octubre de 1726 decidí d'anar a Àustria amb la intenció de recollir documentació i testimonis dels emigrats i escriure un text que recollís el que havia estat la Guerra de Successió, les *Narraciones históricas desde el año 1700 hasta el año 1725*. Morí a Viena, sense veure publicada la seva obra, el 15 de setembre de 1757.

La Guerra Gran

Després de la desfeta del Voló i l'inici de l'ocupació de Catalunya per part de les tropes franceses s'acordà la mobilització dels miquelets el comandament dels quals es reservà a la noblesa. Davant l'oferiment de les places d'oficials dels terços de miquelets la majoria dels nobles meridionals s'excusaren argumentant que necessitaven atendre la família i el patrimoni; que servien a l'administració; que ja feien serveis indirectes a la guerra; que es consideraven inútils per al servei d'armes; que tenien manca de salut i/o una edat avançada, etcètera. La majoria de les excuses no foren altra cosa que pretextos per defugir el servei i restar a casa i constitueixen una deserció en massa. S'ha de dir que l'estament no estigué a l'alçada del que les circumstàncies demanaven i demostrà abastament com eren de diferents la teoria i la pràctica entre els nobles.³⁰

30. S.-J. Rovira i Gómez, "La noblesa del Camp de Tarragona i el servei de miquelets (1795)", *Paratge*, 3-4 (1992-1993), 65-76.